

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.04.2020, sen. zn. 29 ICdo 43/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.ICDO.43.2018.1

Číslo: 100/2020

Právní věta: Učinil-li dlužník coby obchodní korporace ovládaná jediným společníkem zvýhodňující právní jednání ve prospěch jiné obchodní korporace ovládané stejným jediným společníkem, jenž byl současně jediným jednatelem obou obchodních korporací, pak šlo ve smyslu ustanovení § 22 odst. 2 o. z. a § 241 odst. 2 insolvenčního zákona o právní jednání ve prospěch osoby dlužníku blízké. Pravidlo obsažené v ustanovení § 13 z. o. k. se nepoužije na smlouvy uzavřené mezi dvěma jednočlennými společnostmi zastoupenými stejným jediným společníkem.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.04.2020

Spisová značka: 29 ICdo 43/2018

Číslo rozhodnutí: 100

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Odporovatelnost, Osoba blízká

Předpisy: § 13 předpisu č. 90/2012Sb.

§ 22 o. z.

§ 241 odst. 2 IZ

§ 79 z. o. k.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 12. 6. 2017, č. j. 74/37 ICm XY, Krajský soud v Brně (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Určil, že právní úkon, kterým dlužník (B.) započel (31. 3. 2014) závazek žalovaného (B.) k úhradě částky 457 389 Kč oproti svému „závazku“ (rozuměj pohledávce) za žalovaným ve stejné výši, je neúčinným právním úkonem (bod I. výroku).

[2] Uložil žalovanému vydat částku 457 389 Kč do majetkové podstaty dlužníka (bod II. výroku).

[3] Uložil žalovanému zaplatit státu soudní poplatek ve výši 2 000 Kč (bod III. výroku).

[4] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod IV. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:

[1] Od 22. 11. 2012 byl jediným jednatelem a společníkem dlužníka P. Z. (dále jen „P. Z.“), který je od 20. 6. 2013 též jediným jednatelem a společníkem žalovaného.

[2] Dne 28. 2. 2014 přijal dlužník fakturu splatnou 14. 3. 2014, vystavenou žalovaným na částku 457 389 Kč za provedené práce na označené novostavbě.

[3] Dlužník (jako prodávající) uzavřel se žalovaným (jako kupujícím) dne 10. 3. 2014 kupní smlouvu, kterou převedl specifikovaný (movitý) majetek do vlastnictví žalovaného za dohodnutou kupní cenu ve výši 961 950 Kč (včetně 21% daně z přidané hodnoty). Kupní smlouvu podepsal za obě smluvní strany P. Z.

[4] Dne 3. 4. 2014 vystavil dlužník žalovanému fakturu na částku 961 950 Kč (jako kupní cenu za movité věci) splatnou 17. 4. 2014.

[5] Dne 31. 3. 2014 uzavřel dlužník se žalovaným dohodu, kterou započtl část své pohledávky z titulu kupní ceny (v rozsahu 457 389 Kč) proti pohledávce žalovaného z titulu provedených prací (457 389 Kč).

[6] Usnesením ze dne 1.10. 2014, č. j. 37 INS XY, zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne, zjistil insolvenční soud úpadek dlužníka.

[7] Žalobce podal odpůřčí žalobu dne 30. 9. 2015.

3. Na výše uvedeném základě insolvenční soud – vycházejí z ustanovení § 235, § 237 odst. 1, § 239 odst. 1 a 3 a § 241 odst. 1, 2 a 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a z ustanovení § 22 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“) – dospěl k následujícím závěrům:

4. Odpůřčí žaloba je včasná.

5. Vzájemný zápočet (ze dne 31. 3. 2014) naplňuje znaky skutkové podstaty zvýhodňujícího právního úkonu, na jehož základě se žalovanému dostalo vyšší míry uspokojení jeho pohledávky, než jaké by mu náleželo v konkursu.

6. Jelikož dlužník i žalovaný byli fakticky ovládáni totožnou fyzickou osobou, je jejich vztah vztahem osob blízkých ve smyslu § 22 odst. 2 o. z. (aniž by insolvenční soud řešil, zda jsou splněny podmínky koncernu podle § 79 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákona o obchodních korporacích) [dále jen „z. o. k.“].

7. Vztah jednatele jako osoby fyzické a právnické osoby jím ovládané je vztahem dvou osob blízkých; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. [21 Cdo 2192/2001](#) [jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 53/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 53/2004“), který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu]. Odtud lze dospět i k závěru, že jakmile vedle sebe vystupují dvě právnické osoby s totožnou osobou jednatele a jediného společníka, i jejich vztah je nutno analogicky posuzovat jako vztah osob blízkých. Tím je tedy vyloučena aplikace § 241 odst. 5 písm. b/ insolvenčního zákona.

8. Právní úkon byl učiněn cca 3 měsíce před podáním insolvenčního návrhu, takže byla splněna i podmínka uvedená v § 241 odst. 4 insolvenčního zákona.

9. Žalovaný se bránil pouze tím, že šlo o zápočet běžný v obchodním styku; tato obrana však neobstojí, když nelze aplikovat § 241 odst. 5 písm. b/ insolvenčního zákona.

10. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 2. 11. 2017, č. j. 37 ICm XY, 12 VSOL XY (KSBR 37 INS XY):

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Uložil žalovanému zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 1.024 Kč (druhý výrok).

11. Odvolací soud – vycházejí především z ustanovení § 241 insolvenčního zákona a z ustanovení § 1982 o. z. a § 1991 o. z. – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

12. Insolvenční soud učinil ve věci správná zjištění z listinných důkazů. Nad rámec zjištění insolvenčního soudu má odvolací soud za rozhodné též to, že insolvenční řízení bylo zahájeno 10. 7. 2014.

13. Ačkoli to insolvenční soud neuvedl výslovně, nutně musel považovat vzájemný zápočet za platný; jinak by nemohl rozhodnout o jeho neúčinnosti.

14. Vzájemný zápočet je právním jednáním odpovídajícím úpravě zakotvené v ustanovení § 1982 a § 1991 o. z. Započtení pohledávek je způsobem zániku závazku. Jeho podstata spočívá v tom, že mají-li strany vůči sobě vzájemné pohledávky s plněním stejného druhu, může každá z nich učinit vůči druhé straně projev vůle směřující k započtení. Započítávané pohledávky pak zaniknou v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Ke skutečnosti, že v době zápočtu nebyla pohledávka dlužníka za žalovaným splatná, je vhodné poznamenat, že před rekodifikací občanského práva bylo v § 360 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“), posíleno postavení věřitele v obchodněprávních vztazích tak, že bylo možné jednostranným úkonem započíst i nesplatnou pohledávku, byla-li její splatnost věřitelem odložena na žádost dlužníka. Koncepti zvýhodnění věřitele, který vyšel dlužníku vstříc, předpokládá zákonodárce i v novém občanském zákoníku a rozšířil ji i na vztahy občanskoprávní. I tato podmínka se týká započtení jednostranným prohlášením, účastníkům vztahu však nic nebrání v jiném ujednání vzájemnou dohodou. Odvolací soud tedy považuje vzájemný zápočet za platný.

15. Skutkové podstaty neúčinných právních úkonů vymezené v § 240 až § 242 insolvenčního zákona navazují na obecnou definici neúčinnosti právního úkonu uvedenou v § 235 insolvenčního zákona. Podle tohoto ustanovení jsou neúčinnými ty právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Závěr o neúčinnosti právního úkonu podle § 241 insolvenčního zákona proto musí být veden tak, zda je naplněna skutková podstata neúčinného úkonu vymezená v § 235 odst. 1 insolvenčního zákona, zda jsou současně splněny všechny její pozitivní stránky formulované v § 241 odst. 1 až 3 insolvenčního zákona, zda úkon byl učiněn ve lhůtě určené v § 241 odst. 4 insolvenčního zákona, a zda není zahrnut v § 241 odst. 5 insolvenčního zákona. Je nutno vzít v úvahu i právní úpravu ve vztahu k osobám blízkým a osobám tvořícím s dlužníkem koncern.

16. Právní úprava obsažená v ustanoveních § 235 až § 243 insolvenčního zákona je právní úpravou komplexní, která v insolvenčním řízení nahrazuje institut odporovatelnosti upravený v občanském zákoníku.

17. Rozsudek insolvenčního soudu spočívá na závěru, že vzájemný zápočet učinily osoby v postavení osob blízkých, k čemuž insolvenční soud správně poukázal na závěry Nejvyššího soudu formulované v R 53/2004, které se (podle názoru odvolacího soudu) prosadí i v poměrech úpravy dané § 241 insolvenčního zákona.

18. Je zcela zjevné, že dlužník jako právnická osoba je (zásadně bez dalšího) osobou blízkou P. Z. jako svému jednateli a společníku. Žalovaný jako právnická osoba je také osobou blízkou P. Z. jako svému jednateli a společníku. Z toho, že P. Z. je jediným jednatelem a jediným společníkem obou společností, plyne, že dlužník a žalovaný jsou osobami blízkými.

19. Jinak řečeno, společnost s ručením omezeným je ve smyslu § 241 insolvenčního zákona osobou dlužníku (společnosti s ručením omezeným) blízkou, je-li jejím jediným společníkem a jediným jednatelem osoba, která je současně jediným společníkem a jediným jednatelem dlužníka.

20. Odvolací soud se proto ztotožňuje s názorem, že je vyloučena aplikace § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona.

21. Pro případ zvýhodňujícího právního úkonu učiněného osobami blízkými konstruuje ustanovení § 241 odst. 2 insolvenčního zákona vyvratitelnou právní domněnku, že právní úkon byl učiněn v době, kdy dlužník byl v úpadku, přičemž prokazování snahy dlužníka zabezpečit chod firmy (sjednávání zakázek, získání úvěru) není způsobitelné prokázat, že dlužník nebyl v úpadku v době vzájemného zápočtu.

22. Vyššího uspokojení, než jaké by mu náleželo v konkursu, se žalovanému dostalo vzhledem k tomu, že v důsledku vzájemného zápočtu byla jeho pohledávka uspokojena v celé výši (457.389 Kč), kdežto v konkursu by obdržel pouze procentuální podíl z této částky (cca 23.000 Kč). Napadený rozsudek je tudíž věcně správný.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

23. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázek hmotného práva, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny, konkrétně otázek:

[1] Lze označit za osoby blízké ve smyslu § 22 o. z. pro účely posouzení zvýhodňujícího právního úkonu ve smyslu § 241 insolvenčního zákona i jednočlenné právnické osoby dle § 11 a násl. z. o. k., jejichž jediným společníkem a jednatelem je stejná osoba?

[2] Platí ohledně náležitostí smlouvy uzavřené mezi jednočlennými právnickými osobami, jejichž jediným společníkem a jednatelem je stejná osoba, ustanovení § 13 z. o. k.?

24. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

25. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel k první z položených otázek odkazuje na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2013, sp. zn. [29 Cdo 1212/2012](#), ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. [29 Cdo 80/2013](#), a ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. [29 Cdo 3301/2012](#) (posledně označený rozsudek je uveřejněn v časopise Soudní judikatura, číslo 1, ročník 2015, pod číslem 7), uváděje, že na základě těchto rozhodnutí lze učinit pouze závěr, že osobami sobě blízkými jsou právnická osoba a její jednatel, případně její společník, nikoli již to, že právnická osoba (společnost s ručením omezeným) je osobou blízkou jiné právnické osobě (společnosti s ručením omezeným), mají-li obě právnické osoby stejného jediného jednatele a společníka. Taková konstrukce neplyne ani z § 22 odst. 2 o. z. Dovolatel „připomíná“, že právě Nejvyšší soud konstantně zastává právní názor, že výjimky nelze vykládat rozšiřujícím způsobem a lze je aplikovat pouze v případech, pro něž byla výjimka konstruována, a to zejména s ohledem na respektování principu ochrany práv nabytých v dobré víře. Odvolacímu soudu pak vytýká, že takový princip zdrženlivosti nerespektoval. Podle dovolatele nelze opomenout ani zákonnou podmínku pocítované újmy ve smyslu § 22 odst. 1 o. z., přičemž tím, kdo by újmu, kterou společnost utrpí, důvodně pocítoval jako újmu vlastní, je mnohem spíše společník či člen statutárního orgánu právnické osoby než jiná právnická osoba.

26. Ke druhé z položených otázek dovolatel namítá, že v jiném incidenčním sporu, vzešlém z téže insolvenční věci, týkajícím se neúčinnosti typově shodného právního úkonu dlužníka, odvolací soud v rozsudku ze dne 16. 1. 2018 odpůřčí žalobu zamítl, maje právní úkon za neplatný pro nedodržení pravidla vyjádřeného v § 13 z. o. k. Odvolacímu soudu pak dovolatel vytýká nesprávné právní posouzení věci, dospěl-li k závěru, že předmětný právní úkon je platný.

27. Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje napadené rozhodnutí za věcně správné. S přihlédnutím k závěrům obsaženým v R 53/2004, jež má pro danou věc za použitelné analogicky, žalovaný setrvává na názoru, že dlužník a žalovaný jsou v postavení osob sobě blízkých. Dále poukazuje na to, že námitku neplatnosti započtení vznáší žalovaný nově až v dovolání, když dosud měl tento právní úkon za platný a účinný. Žalobce připouští, že měl být aplikován § 13 z. o. k., leč tak, že jde o jednání neplatné pro nedostatek zákonné formy, jež ve spojení s § 580 a § 586 o. z. způsobuje jeho relativní neplatnost, přičemž při absenci námítky neplatnosti jde o jednání platné.

III.

Přípustnost dovolání

28. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2. článku II části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

29. Dovolání v dané věci je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním přdestřených právních otázek jde o věc dovolacím soudem neřešenou.

IV.

Důvodnost dovolání

30. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

31. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

32. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

33. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona, zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a zákona o obchodních korporacích:

§ 241 (insolvenčního zákona)

Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů

(1) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí právní úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.

(2) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.

(...)

(4) Zvýhodňujícím právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby.

(5) Zvýhodňujícím právním úkonem není

a/ zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu,

b/ právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka,

c/ právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

§ 22 (o. z.)

(1) Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagrené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

(2) Stanoví-li zákon k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými, platí tyto podmínky a omezení i pro obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti.

§ 13 (z. o. k.)

Smlouva uzavřená mezi jednočlennou společností zastoupenou jediným společníkem a tímto společníkem vyžaduje písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. To neplatí, je-li taková smlouva uzavřena v rámci běžného obchodního styku a za podmínek v něm obvyklých.

§ 73 z. o. k.

Většinový společník

(1) Společník, který má většinu hlasů plynoucích z účasti v obchodní korporaci, je většinový společník a obchodní korporace, ve které tuto většinu má, je obchodní korporace s většinovým společníkem.

(...)

Ovládající a ovládané osoby

§ 74 z. o. k.

(1) Ovládající osobou je osoba, která může v obchodní korporaci přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv. Ovládanou osobou je obchodní korporace ovládaná ovládající osobou.

(...)

(3) Řídící osoba podle § 79 a většinový společník jsou vždy ovládajícími osobami, ledaže ve vztahu k většinovému společníkovi § 75 stanoví jinak. Řízená osoba podle § 79 je vždy ovládanou osobou.

Koncern

§ 79 z. o. k.

(1) Jedna nebo více osob podrobených jednotnému řízení (dále jen „řízená osoba“) jinou osobou nebo osobami (dále jen „řídící osoba“) tvoří s řídící osobou koncern.

(2) Jednotným řízením je vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení

alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu.
(...)

34. V citované podobě, pro věc rozhodné, platila ustanovení insolvenčního zákona a zákona o obchodních korporacích již v době, kdy mělo dojít ke vzájemnému zápočtu, a do vydání napadeného rozhodnutí nedoznala změn.

35. Ve výše ustaveném právním rámci činí Nejvyšší soud k dovolatelem položeným otázkám následující závěry:

36. Ad 1/ K osobě blízké.

Nejvyšší soud již ve své judikatuře uzavřel, že slovní spojení „osoba blízká“ (dlužníku) a osoba „tvořící s dlužníkem koncern“ je nutno vykládat způsobem vymezeným legální definicí těchto pojmů v příslušných právních předpisech, tedy pro dobu před 1. lednem 2014 způsobem vymezeným ustanovením § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), a ustanovením § 66a odst. 7 obch. zák. a pro dobu od 1. 1. 2014 způsobem vymezeným ustanovením § 22 o. z. a ustanovením § 79 z. o. k. (srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016, sen. zn. [29 NSČR 55/2014](#), uveřejněného pod číslem 106/2017 Sb. rozh. obč.).

37. Ze závěrů formulovaných v R 53/2004 pak rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází též při výkladu pojmu „osoba blízká“ (dlužníku) v ustanoveních insolvenčního zákona týkajících se odpůrcích nároků. Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2015, sen. zn. [29 ICdo 80/2014](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročníku 2016, pod číslem 47, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2015, sen. zn. [29 ICdo 81/2014](#), v nichž Nejvyšší soud poznamenal, že jakkoli šlo (v R 53/2004) o výklad pojmu osoba blízká podaný k ustanovení § 42a obč. zák., respektive k ustanovení § 196a obch. zák., Nejvyšší soud nevidí žádný důvod pro odchylné pojetí téhož pojmu při výkladu ustanovení § 242 insolvenčního zákona. Při přebírání závěrů formulovaných v R 53/2004 pro účely vymezení osoby blízké právnické osobě však je nutno mít na zřeteli právní rámec, z něž tyto závěry vzešly, a zohlednit změny promítnuté od té doby v příslušných (na tu kterou věc uplatnitelných) právních předpisech. Tak především je nezbytné zohlednit, že ustanovení § 42a obč. zák., jež R 53/2004 vykládalo, pracovalo pouze s pojmem „osoba blízká“ (nikoli již s pojmem „koncern“), a že potřeba definovat judikaturou pojem „osoba blízká právnické osobě“ vzešla (jak se výslovně uvádí v R 53/2004) z nedostatku výslovné právní úpravy na dané téma v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (srov. i dikci § 116 obč. zák., jež svými formulacemi primárně cílí na osobu blízkou fyzické osobě). Pro právní jednání, jež se posuzují podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, již ustanovení § 22 o. z. (jež definuje osobu blízkou) ve svém druhém odstavci výslovně vybízí k aplikaci omezení, jež se týkají majetkových transakcí mezi osobami blízkými, i na „obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti“. Úvaha o použitelnosti závěrů obsažených v R 53/2004 je v tomto rámci na místě jen tam, kde příslušnou mezeru v právu mezitím nevyplnilo označené ustanovení; nadto by měla být podložena i argumentací, z níž bude patrné, proč nepostačuje úprava plynoucí přímo z § 22 odst. 2 o. z. Nelze rovněž pominout, že R 53/2004 formulovalo předpoklady, na jejichž základě se právnická osoba považuje za osobu blízkou fyzické osobě (vzájemný vztah dvou právnických osob coby osob navzájem si blízkých neřešilo).

38. V rovině úpravy, jež se podává z dikce § 241 insolvenčního zákona, je nutno mít dále na paměti, že potřeba uchýlit se případně k judikatorním výstupům ohledně vymezení osoby blízké právnické osobě bude dána (může být dána) jen za předpokladu, že soud dospěje k závěru, že přes legální definici slovních spojení „osoba blízká“ (dlužníku) a osoba „tvořící s dlužníkem koncern“ vykazují příslušné právní předpisy nedostatky (pro danou situaci postrádají výslovnou právní úpravu), jež je nezbytné překlenout rozšiřujícím výkladem. Je rovněž zjevné, že nemá smysl (není správné) pátrat po

významu pojmu „osoba blízká právnické osobě“, zakládá-li vyvratitelnou domněnku právního úkonu (právního jednání), který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (srov. ustanovení § 241 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona a obdobně např. též ustanovení § 240 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona) již legální definice slovního spojení osoba „tvořící s dlužníkem koncern“. Jinak řečeno, slovní spojení osoba „tvořící s dlužníkem koncern“ nelze v případech, v nichž zákon pro určitou situaci předpokládá použití obou pojmů, směřovat s významem slovního spojení „osoba blízká“ (dlužníku). A ještě jinak řečeno, v těch ustanoveních insolvenčního zákona, jež vedle sebe používají slovní spojení „osoba blízká“ (dlužníku) a osoba „tvořící s dlužníkem koncern“ (pro odpůřící nároky se tak děje v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona), nelze označit za osobu blízkou dlužníku osobu, která s dlužníkem tvoří koncern. Bez zřetele k tomu, že vymezení osoby „tvořící s dlužníkem koncern“ slouží u podnikatelských uskupení k institucionálnímu vymezení „osoby blízké právnické osobě“, jsou-li oba pojmy uváděny vedle sebe (pro danou situaci souběžně), má každý z nich autonomní význam a nemají se překrývat. Záměrem úpravy promítnuté i v textu § 241 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona totiž zjevně bylo [a to i s přihlédnutím k tomu, že v době, kdy insolvenční zákon vstoupil v účinnost (1. ledna 2008), cílilo tehdejší ustanovení § 116 obč. zák. primárně pouze na osobu blízkou fyzické osobě] využít pojmu „osoba blízká“ (dlužníku) zásadně pro případy, kdy je dlužník fyzickou nebo právnickou osobou, která není podnikatelem, a pojmu osoba „tvořící s dlužníkem koncern“ zásadně pro případy, kdy je dlužník fyzickou nebo právnickou osobou, která je podnikatelem; jinak by odlišné pojmosloví nedávalo rozumného smyslu.

39. Byl-li P. Z. v době uzavření dohody o započtení jediným (100%) společníkem dlužníka i žalovaného (ti oba jsou coby společnosti s ručením omezeným obchodními korporacemi), pak šlo ve smyslu ustanovení § 73 z. o. k. o většinového společníka obou obchodních korporací, který je (proto) osobou ovládající obě obchodní korporace (§ 74 odst. 3 z. o. k.). Tyto obchodní korporace jsou v poměru k P. Z. osobami jím ovládanými a jím řízenými. V době uzavření dohody o započtení byl P. Z. též jediným jednatelem obou obchodních korporací. V poměrech zákona o obchodních korporacích však tyto skutečnosti samy o sobě nevedou k závěru, že obě obchodní korporace jsou osobami tvořícími s P. Z., coby „řídící osobou“, a tedy i mezi sebou navzájem, koncern. K tomu by muselo být rovněž prokázáno, že takto ovládané obchodní korporace jsou ovládající osobou (P. Z.) též podrobeny jednotnému řízení (§ 79 odst. 1 z. o. k.), tedy že P. Z. (coby „řídící osoba“) vyvíjí na činnost obou obchodních korporací (coby „řízených osob“) vliv sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu (§ 79 odst. 2 z. o. k.). Takové skutečnosti však v řízení nevyšly najevo a odvolací soud proto nepochybil, soustředil-li se na posouzení, zda žalovaný (coby právnická osoba – podnikatel) je „osobou blízkou“ dlužníku (právníké osobě – podnikateli).

40. Z hlediska použitelnosti pravidel o osobách blízkých na právní jednání právnické osoby postihuje úprava obsažená v ustanovení § 22 odst. 2 o. z. většinu situací pojmenovaných v R 53/2004 (a pro řešení těchto situací je proto oporou již text ustanovení § 22 odst. 2 o. z., a nikoli až závěry judikatury). K tomu budiž poznamenáno (v reakci na dovolatelovu námitku), že použitelnost pravidla formulovaného v posledně označeném ustanovení není podmíněna (oproti textu § 22 odst. 1 části věty za středníkem i oproti závěrům R 53/2004) zkoumáním, zda újmu, kterou by utrpěla právnická osoba, by člen jejího statutárního orgánu nebo ten, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti, důvodně pocítoval jako újmu vlastní. Text § 22 odst. 2 o. z. pak postihuje širší okruh případů než R 53/2004 i v tom, že nevystihuje pouze vztah právnické osoby k fyzické osobě. Členem statutárního orgánu právnické osoby, stejně jako tím, kdo právnickou osobu „podstatně ovlivňuje“ jako její člen (typicky společník) nebo na základě dohody či jiné skutečnosti, totiž může být i jiná právnická osoba.

41. Jakkoli se tedy neprokázalo, že žalovaný s dlužníkem tvoří koncern (§ 79 z. o. k.), a jakkoli

neplatí, že by žalovaný byl osobou dlužníku blízkou proto, že je členem statutárního orgánu dlužníka, nebo tím, kdo právní osobu „podstatně ovlivňuje“ jako její člen (typicky společník) nebo na základě dohody či jiné skutečnosti (§ 22 odst. 2 o. z.), za stavu, kdy obě obchodní korporace v rozhodné době zcela ovládala jediná fyzická osoba, konkrétně P. Z. coby jejich jediný společník a jediný jednatel, by se úsudek, že nejde o právní osoby navzájem si blízké, vzpíral logice. Jde o situaci plně srovnatelnou s těmi, pro něž zákonodárce v ustanovení § 22 odst. 2 o. z. založil použitelnost pravidla o osobách blízkých i pro obdobná právní jednání právnických osob. O tom, že užití označeného ustanovení přichází v úvahu zejména v souvislosti s institutem neúčinnosti právních jednání dlužníka, není pochyb ani v literatuře; srov. např. dílo Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha, Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 125.

42. Jinak řečeno, učinil-li dlužník coby obchodní korporace ovládaná jediným společníkem zvýhodňující právní jednání (právní úkon) ve prospěch jiné obchodní korporace ovládané stejným jediným společníkem, jenž byl současně jediným jednatelem obou obchodních korporací, pak šlo ve smyslu ustanovení § 22 odst. 2 o. z. a § 241 odst. 2 insolvenčního zákona o právní jednání (právní úkon) ve prospěch osoby dlužníku blízké. Závěr odvolacího soudu, že je naplněna vyvratitelná domněnka uvedená v ustanovení § 241 odst. 2 větě druhé insolvenčního zákona, je tudíž správný.

43. Ad 2/ K ustanovení § 13 z. o. k.

Judikatura obecných soudů je ustálena v závěru, že k důvodům absolutní neplatnosti právního úkonu (právního jednání) soud přihlíží z úřední povinnosti, jsou-li z takového právního úkonu bez dalšího patrný (jako např. jde-li o právní úkon neurčitý nebo nesrozumitelný). Jinak je zkoumá (může zkoumat) jen na základě konkrétních tvrzení (např. je-li tvrzeno, že podpis na smlouvě byl zfalšován, nebo že ji uzavřela osoba jednající v duševní poruše apod.). Srov. k tomu např. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. [21 Cdo 4841/2007](#), uveřejněný pod číslem 71/2009 Sb. rozh. obč. V reakci na vyjádření žalobce Nejvyšší soud na tomto základě uvádí, že jakkoli dovolatel uplatnil obranu založenou na neplatnosti dohody o započtení dle § 13 z. o. k. až v dovolacím řízení, s přihlédnutím k tomu, že udávaný důvod (absolutní) neplatnosti by měl plynout přímo z textu této dohody, nejde o uplatnění skutečnosti, kterou by z dovolacího přezkumu vylučovalo ustanovení § 241a odst. 6 o. s. ř.

44. Nejvyšší soud nicméně neshledává opodstatněným dovolatelův úsudek, že úprava obsažená v § 13 z. o. k. by se měla uplatnit (podle své dikce) nejen na smlouvy uzavřené mezi jednočlennou společností zastoupenou jediným společníkem a tímto společníkem, nýbrž i na smlouvy uzavřené mezi dvěma jednočlennými společnostmi zastoupenými týměž jediným společníkem. Předmětná úprava provádí článek 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/102/ES, ze dne 16. 9. 2009, v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem (dále jen „směrnice“), který zní takto:

Článek 5

1. Smlouvy uzavřené mezi jediným společníkem a společností, za niž jedná, musí být uvedeny v zápisu nebo pořízeny písemně.
2. Členské státy nejsou povinny uplatňovat odstavec 1 na běžné operace uzavřené za obvyklých podmínek.

45. Podle bodu 5 Preambule směrnice: „(...) Členské státy mohou volně stanovit pravidla, aby čelily možným nebezpečím vyplývajícím z toho, že společnost jedné osoby má jen jediného společníka, zvláště s cílem zajistit splacení upsaného základního kapitálu.“

46. Předmětná směrnice nahradila do té doby platnou Dvanáctou směrnici Rady ze dne 21. 12. 1989 v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem (89/667/EHS).

47. Povinnou písemnou formu smluv, uzavřených mezi společnostmi s ručením omezeným a jediným společníkem této společnosti, pokud tento společník jedná rovněž jménem společnosti, upravovalo již ustanovení § 132 odst. 3 obch. zák., a to s účinností od 1. 6. 1996.

48. Novelou provedenou s účinností od 1. 1. 2001 zákonem č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, byl požadavek na formu smluv uzavřených mezi společnostmi a jediným společníkem této společnosti, v případě, že tento společník jedná rovněž jménem společnosti, dále zpřísněn. Ustanovení § 132 odst. 3 obch. zák. vyžadovalo od uvedeného data pro tyto smlouvy formu notářského zápisu nebo písemnou formu a listina musela být podepsána před orgánem pověřeným legalizací.

49. Jak se přitom podává ze zvláštní části důvodové zprávy k vládnímu návrhu pozdějšího zákona č. 370/2000 Sb. (tento vládní návrh projednávala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 3. volebním období 1998 – 2002 jako tisk č. 476) [K bodu 135 (§ 132)]:

„V zájmu právní jistoty a zamezení dodatečných změn ve smlouvě se navrhuje, aby i nad rámec požadavků Jedenácté směrnice měly smlouvy uzavírané jediným společníkem se společností, pokud tento společník jedná současným jménem společnosti, formu notářského zápisu.“

50. Nad rámec směrnice (vyžadující pro tato právní jednání toliko písemnou formu) jde i zákon o obchodních korporacích, jenž (vedle písemné formy) vyžaduje také úřední ověření (legalizaci) podpisu.

51. I s přihlédnutím k věcnému obsahu označených směrnic je zjevné, že úprava obsažená v ustanovení § 13 z. o. k. se netýká (ani ve vazbě na právo Evropské unie) vzájemných (vnějších) vztahů jednočlenných obchodních korporací ovládaných stejnou řídicí osobou. Taková pravidla lze naopak nalézt v ustanoveních § 71 až § 91 z. o. k. (zabývajících se podnikatelskými uskupeními). Důvod rozšířit výkladem použitelnost úpravy obsažené v § 13 z. o. k. nad rámec dikce tohoto ustanovení (mimo rámec vztahu mezi jednočlennou společností zastoupenou jediným společníkem na straně jedné a tímto společníkem na straně druhé) tedy Nejvyšší soud neshledal (maje pro tyto poměry za dostatečná omezení nastavená ustanoveními § 71 až § 91 z. o. k.). Jinak řečeno, pravidlo obsažené v ustanovení § 13 z. o. k. se nepoužije na smlouvy uzavřené mezi dvěma jednočlennými společnostmi zastoupenými stejným jediným společníkem.

52.] Dovolání tak ani potud není důvodné. Uplatněným dovolacím důvodem je Nejvyšší soud vázán, včetně jeho obsahového vymezení (srov. § 242 odst. 3 věta první o. s. ř.) a z jiných než dovolatelem uplatněných důvodů napadené rozhodnutí přezkoumat nemůže (srov. shodně např. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2009, sp. zn. [IV. ÚS 560/08](#), uveřejněný pod číslem 236/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu). Jelikož dovolatel ve vztahu k právním otázkám, jež Nejvyššímu soudu předložil k řešení, s dovolací argumentací neuspěl a jiné otázky ve vztahu k institutu započtení coby neúčinnému právnímu jednání (právnímu úkonu) dovolacímu přezkumu neotevřel, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř.).

53. Výrok o nákladech dovolacího řízení se opírá o ustanovení § 243c odst. 3, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 o. s. ř., když dovolání žalovaného bylo zamítnuto, čímž žalobci vzniklo právo na náhradu účelně vynaložených nákladů dovolacího řízení. Ty v dané věci sestávají z paušální náhrady ve výši 300 Kč, na kterou nezastoupenému žalobci, jenž své hotové výdaje nedoložil, vznikl nárok podáním vyjádření k dovolání (datovaného 26. 3. 2018); srov. § 1 odst. 3 písm. a/ a § 2 odst. 3 vyhlášky č.

254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 občanského soudního řádu a podle § 89a exekučního řádu.